

REGERINGSKANSLIET

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Guinea Bissau 2010

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Trots att det politiska läget i Guinea Bissau under år 2010 var mer stabilt än vid den förra MR-rapportens författande (2007), är situationen för de mänskliga rättigheterna i landet fortsatt allvarlig. Guinea Bissau har i sin nutida historia erfarit inbördeskrig följt av ett flertal statskupper, varav den senaste genomfördes år 2003. År 2009 mördades den sittande presidenten Vieira av militärer. Allmänna val följde därefter, som bedömdes vara relativt fria och rättvisa. Sedan juli 2009 är Malam Bacai Sanha landets valda president.

Landets konstitution uppfyller vissa grundkrav för att garantera grundläggande fri- och rättigheter men stora brister finns i tillämpningen. Några av de främsta orsakerna till detta är den svaga rättsstaten och militärens starka ställning tillsammans med utbredd korruption och straffrihet. En mycket svag ekonomi förvärrar situationen. Guinea Bissau är ett av världens fem fattigaste länder och inkomstskillnaderna är bland de största i världen.

Den svåra ekonomiska situationen och bristande politiskt intresse, tillsammans med Guinea Bissaus geografiska läge, har gjort att organiserad brottslighet (framför allt smuggling av narkotika som transiteras från Latinamerika till Europa) har fått ett mycket starkt fotfäste i landet. Rapporter gör gällande att personer inom militären även är aktiva inom droghandeln. Den utbredda organiserade brottsligheten kan sägas försämra möjligheten till människors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Det internationella samfundet lämnar stöd till att stärka landets rättsstat för att skapa en stabil grund att främja de mänskliga rättigheternas ställning i landet.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Guinea-Bissau har ratificerat följande konventioner:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt tillhörande protokoll från 1967.
- Den afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter.

Landet har skrivit under men ännu inte ratificerat övriga centrala konventioner om mänskliga rättigheter och deras tilläggsprotokoll. Rapportering till FN:s kommittéer har endast gjorts till FN:s barnrättskommitté år 2000. Guinea-Bissau har skrivit under Romstadgan för internationella brottsmålsdomstolen men ännu inte ratificerat den.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekten för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr och annan form av omänsklig behandling är förbjudet enligt landets författning. Rapporter indikerar att tortyr och politiskt motiverade mord har minskat betydligt under de senaste åren. Ett välkänt problem är den undermåliga standarden på de fängelser som används i landet. Den stora bristen på fängelseplatser leder till stor trängsel med dåliga förhållanden i de fängelser som finns. Tillsammans med FN:s organisation som arbetar mot droger och organiserad brottslighet (UNODC) uppförde regeringen under 2010 två nya fängelser, vilka vid årets slut ännu inte hunnit ta emot de första fångarna.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 1999.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden är förbjudna enligt lag och alla gripanden skall föregås av en arresteringsorder. I praktiken frångås dock detta ofta, inte minst på grund av att regeringens kontroll över de många olika polisstyrkorna samt militären är bristfällig. Militärens starka ställning samt den utbredda korruptionen gör att personer som uttalar sig kritiskt mot regeringen eller

uppmärksammar den omfattande droghandeln riskerar att utsättas för hot och förföljelse.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

I Guinea Bissau förekommer civila och militära domstolar. På landsbygden är traditionell rättsskipning vanligt förekommande.

Rättssektorn präglas av stora utmaningar, inte minst på grund av omfattande korruption och brist på utbildade jurister och domare. Svårigheter för staten att betala ut löner ökar det redan stora korruptionsproblemet. Som en följd av framförallt ovan nämnda problem är fällande domar mycket ovanliga.

Personer anklagade för brott åtnjuter grundläggande rättigheter som att antas vara oskyldiga före dom, rätt att ta del av de bevis som finns, rätt att ifrågasätta vittnen, rätt att överklaga och rätt till rättshjälp om de inte på egen hand kan bekosta advokathjälp vid en rättegång.

7. Straffrihet

Straffrihet är ett stort problem i Guinea Bissau. Inte ens så allvarliga brott som mordet på den förre presidenten har fått någon uppföljning trots (eller på grund av) att förövarna uppges återfinnas inom militären. Detta kan ses som en av många indikationer på att militärer och regeringsföreträdare åtnjuter en betydande straffrihet. En amnestilag antogs av parlamentet 2004 för politiskt motiverade brott begångna fram till 2004. Denna lag, som ådrog sig mycket kritik från det internationella samfundet, innebar bland annat straffrihet för militären, något som alltså fortfarande lever kvar i praktiken. När landets efterlevnad av de mänskliga rättigheterna granskades inom ramen för FN:s råd för mänskliga rättigheters universella ländergranskning under 2010, avvisade Guinea Bissau rekommendationer om att sända en tydlig signal till landets militär att brott mot de mänskliga rättigheterna inte skulle tolereras och att ansvariga skulle ställas till rätta oavsett militär grad.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings-, och religionsfrihet med mera

Yttrande- och mediefrihet föreskrivs i landets grundlag. Dock förekommer enligt uppgifter i hög utsträckning självcensur bland journalister, särskilt avseende kritisk granskning av regeringsföreträdare och militärer. Vid sidan av en statligt ägd tidning förekommer ett flertal privata dagstidningar samt ett nationellt TV-företag.

Uppgifter gör gällande att ingen censur eller övervakning av kommunikationen på internet förekommer, vilket innebär att individer och grupper fritt kan

utbyta åsikter på internet. Tillgången till internet begränsas dock av den dåliga infrastrukturen, låg utbildningsnivå samt den utbredda fattigdomen.

Mötes- och föreningsfriheten garanteras av grundlagen vilket respekteras överlag.

Religionsfrihet råder och respekteras överlag.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Konstitutionen stipulerar att landets medborgare har rätt att välja sin regering.

Den första april 2010 gjorde delar av de väpnade styrkorna myteri mot försvarsministern och höll samtidigt premiärministern i förvar under en kortare period. Kort efter denna episod utsågs en av myteriets ledare till ny försvarsminister i landet samtidigt som flera andra militärer, som dessutom misstänks vara inblandade i droghandeln, befordrades till höga poster inom de väpnade styrkorna. EU var mycket kritisk till det inträffade och har inlett konsultationer enligt Cotonouavtalets artikel 96, där bland annat läget för de mänskliga rättigheterna diskuteras som en av grunderna för fortsatt utvecklingssamarbete mellan EU och Guinea Bissau.

Även om samtliga landets befolkningsgrupper finns representerade i nationalförsamlingen domineras landets politiska system av folkgruppen balanta. Rapporter förekommer om att det dominerande PAIGC-partiet under året har försökt att begränsa andra partiers aktivitet.

Tio av de 100 tillsatta platserna i nationalförsamlingen innehas av kvinnor (två platser i parlamentet är vikta för utlandsboende medborgare men är i dagsläget icke tillsatta). Vidare är tre av regeringens 19 ministrar kvinnor.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Ekonomi i Guinea Bissau kännetecknas av att majoriteten av hushållen återfinns på landsbygden där möjligheterna till ekonomisk utkomst är små. Självhushållning genom småskaligt jordbruk och djurhållning är därför mycket vanligt. I den lönearbetande delen av ekonomin är arbetslösheten utbredd (officiell statistik saknas) och lönerna till de som har ett arbete betalas ut mycket oregelbundet.

Anställda har enligt författningen rätt att organisera sig, strejka och bilda fackförbund – rättigheter som enligt uppgift också utövades under året utan

nämnvärda hinder från staten. Diskriminering såväl som tvångsarbete är förbjudet men förekommer trots detta.

Den lagstadgade minimilönen räcker inte till försörjningen av en familj vilket ställer krav på självhushållning och/eller bidrag från anhöriga för att få ekonomin att gå ihop.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Den förväntade medellivslängden vid födseln beräknas av FN:s världshälsoorganisation (WHO) till 47 år för män och 51 år för kvinnor, att jämföras med Sveriges 79 respektive 83 år. Dessa siffror visar de stora utmaningar som Guineas Bissaus hälsosektor står inför. En starkt bidragande orsak är givetvis bristande ekonomiska resurser, men även avsaknad av utbildad personal inom sjukvårdssektorn spelar in. Trots att hälsovårdens andel av statsbudgeten enligt WHO på senare år har stigit från 3,5 procent till 6,1 procent förmår inte sjukvården nå ut till alla behövande. Spridningen av hiv/aids förefaller ha minskat något på senare år och uppskattas av FN:s hiv/aidsprogram (UNAIDS) till cirka 2,5 procent av befolkningen mellan 15-49 år.

12. Rätten till utbildning

Enligt landets konstitution är utbildning obligatorisk för barn mellan 7-14 år, med möjlighet för de barn med bra betyg att gå vidare till sekundär utbildning. Statistik från FN:s utvecklingsprogram (UNDP) visar att läskunnigheten bland vuxna år 2010 låg på knappt 70 procent. Det kan ses som ett tecken på att landets utbildningssystem har förbättrats efter att ha lagt 1990-talets konflikter bakom sig. Fortfarande finns dock en snedvridning mellan könen avseende läskunnigheten där två tredjedelar av de icke läskunniga vuxna utgörs av kvinnor.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Guinea Bissau är ett av världens fem fattigaste länder. I FN:s index över mänsklig utveckling (Human Development Index, HDI) återfinns landet på plats 164 av 169 rankade länder. Landets svåra situation återspeglas också i den förväntade medellivslängden på endast 48,6 år. I denna situation har landet betydande svårigheter att tillgodose rätten till en tillfredsställande levnadsstandard för alla. Uppmuntrande tecken finns dock genom att HDI har stigit (om än måttligt) samtliga år sedan 2005.

Landets klimat och geografi ger goda förutsättningar att bedriva jordbruk och fiske. Dock utgör otillräcklig infrastruktur, svag industri och en fortfarande

outvecklade statsförvaltning stora hinder på vägen mot utveckling. Guinea Bissau är mycket biståndsberoende där EU och USA är de största givarna. Sverige har inget bilateralt utvecklingssamarbete med Guinea Bissau.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Kvinnors situation i Guinea Bissau är mycket utsatt, särskilt på landsbygden. Diskriminering är förbjudet enligt landets konstitution, men detta är i praktiken mycket svårt för den dåligt utvecklade statsapparaten att övervaka. Detta leder till att kvinnor och barn utgör en majoritet av den mycket stora skaran av fattiga i landet. Som i många fattiga länder är kvinnorna ansvariga för hemmet vilket innebär ansvar för jordbruket som ofta utgör familjens försörjning. Detta tillsammans med den låga utbildningsgraden försvårar inträdet på arbetsmarknaden för kvinnor. Även inom arvs- och äganderätten förekommer diskriminerande restriktioner mot kvinnor.

Våld mot kvinnor är vanligt förekommande, framför allt i hemmet, och myndigheterna står passiva. Våldtäkt är förbjudet men även inom detta område upprätthålls inte lagen. Könstympling är tillåtet och är fortfarande utbrett bland landets många olika etniska grupper och drabbar såväl spädbarn som kvinnor i puberteten. Frågan drivs inte av regeringen; istället är de främsta aktörerna i påverkansarbetet mot könstympling nationella och internationella enskilda organisationer.

Människohandel är inte förbjuden enligt lag Guinea Bissau har emellertid anslutit sig till en deklaration av den västafrikanska samarbetsorganisationen ECOWAS, vilket förbinder landet att motarbeta företeelsen.

Tio av de 100 tillsatta platserna i nationalförsamlingen innehas av kvinnor. Vidare är tre av regeringens 19 ministrar kvinnor.

15. Barnets rättigheter

Drygt hälften av landets 1,6 miljoner invånare är under 18 år. Statistik från FN:s barnfond (Unicef) indikerar att undernäring alltjämt är ett utbrett problem. Det förekommer att unga flickor tvingas ingå äktenskap, liksom könstympling på barn.

Ungdomar som ofta saknar arbetslivserfarenhet har svårt att ta en plats på den svaga arbetsmarknaden vilket bidrar till höga nivåer av prostitution, kriminalitet och drogmissbruk bland unga.

Barnarbete är vanligt förekommande och inga framsteg bedöms ha gjorts sedan den förra MR-rapporten togs fram år 2007. Fortfarande uppskattas närmare hälften av barnen vara satt i arbete, antingen i familjens jordbruk eller på mer formella arbetsplatser. Även om barnarbete är förbjudet enligt lag saknar regeringen resurser att motverka detta och inga insatser förekommer för att hindra dess förekomst. Uppgifter om att pojkar skickas till koranskolor i Senegal finns. Förhållandena i dessa skolor är enligt uppgift mycket svåra och ofta förväntas barnen titta som en del av tiden på skolan.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Enligt landets lagstiftning är alla former av diskriminering förbjudna. Uppgifter saknas om hur detta efterlevs i praktiken. Det finns ett tjugotal etniska grupper i Guinea Bissau. Den största, balante, utgör ungefär 30 procent av befolkningen.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Det finns ingen lag som inskränker människors rättigheter på grund av sexuell läggning. Uppgifter saknas om huruvida diskriminering på grund av sexuell läggning förekommer i praktiken. Däremot finns skäl att tro att olika sociala tabun försvårar situationen för landets homo-, bi- och transsexuella personer.

18. Flyktingars rättigheter

Guinea-Bissau har anslutit sig till flyktingkonventionen och har utvecklat ett system för skydd av flyktingar. Enligt FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) fanns ungefär 8 000 flyktingar i Guinea-Bissau under 2010, varav merparten kommer från Casamance i Senegal. Antalet flyktingar har legat relativt stabilt under de senaste åren. Flyktingar tillåts arbeta för att försörja sig.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Guinea-Bissau saknar lagar som specifikt förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Landet har en högre förekomst av personer med funktionsnedsättning än många andra länder beroende på att många fallit offer för minor som lades ut under kriget 1998-1999. Uppgift saknas om huruvida personer med funktionsnedsättning diskrimineras i praktiken.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Lokala och internationella människorättsorganisationer tillåts verka i landet och samarbetet mellan dessa och myndigheterna fungerar i huvudsak väl.

Den nationella organisationen för mänskliga rättigheter, *Liga Guineense dos Direitos Humanos*, är inte längre förbjuden att verka i landet. Andra nationella organisationer som verkar inom området är AMAE (Associação das Mulheres de Actividade Económica), som arbetar för att ge kvinnor bättre ekonomiska förutsättningar; Sinim Mira Nasseque, landets drivande kraft mot könsstymning; samt Alternag som syftar till att främja demokrati och uppbyggnaden av ett civilt samhälle i enlighet med grundlagen.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

I oktober 2010 avslutade EU sin mission som arbetat med att stödja landets säkerhetssektorreform. Operationen avslutades i och med att dess mandat uppfyllts om att i samarbete med landets regering skapa ett juridiskt ramverk för säkerhetssektorn. Trots att det juridiska ramverket nu finns på plats indikerar dock myteriet i april 2010 att stora utmaningar fortfarande finns, inte minst gällande militärens starka ställning i landet.

FN är representerat i Guinea-Bissau genom sitt kontor UNOGBIS (United Nations Peacebuilding Support Office in Guinea-Bissau). Organisationen verkar för att kontinuerligt stärka respekten för de mänskliga rättigheterna i landet både bland de civila såväl som de militära myndigheterna. FN, tillsammans med ECOWAS, söker aktivt driva på en säkerhetssektorreform vars juridiska grund etablerats genom EU:s mission.

FN:s organisation som arbetar mot droger och organiserad brottslighet (UNODC) har utarbetat en plan för att stödja rättssektorn och stärka landets kapacitet för att motverka organiserad brottslighet. Som ett led i denna satsning har ett samarbete inletts där Brasilien stöttat öppnandet av en polisskola i Bissau.